

PROSTORSKI RAZVOJ BREZ SPATIAL DEVELOPMENT PROSTORSKIH PLANERJEV WITHOUT SPATIAL PLANNERS

Anton Prosen

Morda bo naslov tega prispevka katerega od bralcev zmotil, vendar je za poznavalce razmer realen. S tem zapisom želim prikazati stanje na področju urejanja prostora v Sloveniji. Laična in predvsem strokovna javnost se ob vse večjem številu spornih posegov v prostor sprašuje, kdo se skriva za politiko prostorskega razvoja in ali ta dejavnost sploh še obstaja. Tu pa tam me kdo od znancev ali prijateljev vpraša, kaj delate prostorski strokovnjaki, da je vse bolj zaznati vidne napake v prostoru. Odgovor je največkrat zelo kratek, strokovnjaki smo vse bolj nemočni in zapostavljeni.

Naj v nadaljevanju na kratko obrazložim, kaj sploh razumemo pod izrazom urbanizem. Iz potrebe po načrtnem razvoju mest in ustvarjanju estetskega in funkcionalnega bivalnega ter delovnega okolja se je začel razvijati urbanizem kot del arhitekturne in inženirske dejavnosti. Prvotno so se načrtno urejale le manjše prostorske enote v urbani strukturi. Iz tega se je pozneje začelo razvijati urbanistično planiranje, ki je imelo za prostorsko enoto mesto in njegovo ožje vplivno območje. S časom je postala premajhna za načrtovanje prostorskega razvoja, predvsem razvoja tehnične infrastrukture, in pokazala se je potreba po razvoju celovitega urejanja prostora lokalnih skupnosti oziroma administrativnih enot. Ker pa je bilo treba s časom načrtovati prostorski razvoj na širšem prostoru večjega števila lokalnih skupnosti, se je razvilo regionalno prostorsko planiranje. Danes poznamo tudi prostorsko planiranje (načrtovanje) na ravni države ali skupine držav.

ZAKONODAJA IN POSLEDICE V PROSTORU

V vsakdanjem besednjaku pod pojmom urbanizem tako razumemo celovito interdisciplinarno strokovno dejavnost urejanja prostora, ki jo glede na prostorske, poselitvene in socialne značilnosti posamezne države urejajo s svojo, to je državno zakonodajo. Na ravni Evropske unije (EU) nimamo posebnih predpisov o urejanju prostora, se pa usmeritve in zahteve, ki jih morajo države članice upoštevati, skrivajo v sektorskih predpisih. Poznavalci tega področja poznamo zakonodajo posameznih držav, ki bi jo bilo smiselno vsaj delno posnemati. Žal pri nas ni te volje ali pa v naši tridesetletni državi to področje upravljajo vlade, ki ga ne poznajo v vsej njegovi celovitosti. Poleg tega je želja takih vlad in njihovih vodij predvsem poenostavitev pridobivanja dovoljenj za posege v prostor. Od leta 2002 naprej se zakonodaja stalno spreminja, kar povzroča še dodatno zmešnjavo tako za strokovnjake kot upravne delavce. V zvezi zakonsko ureditvijo področja urejanja prostora v Sloveniji je Društvo urbanistov in prostorskih planerjev Slovenije (DUPPS) pred meseci sklicalo okroglo mizo ter z ugotovitvami seznanilo resorno ministrstvo in druga strokovna in politična združenja.

Društvo opozarja, da so razmere v urejanju prostora vse bolj kritične in potrebne korenitih sprememb, saj se kljub prizadevanjem zakonodajalca in vse hitrejšim spremembam ter poskusom prilagajanja prostorske zakonodaje na nove razmere stanje ne izboljšuje. Hitrim spremembam ne sledijo podzakonski akti, ki zaostajajo za sprejetimi zakoni tudi za več let, kar zopet ustvarja zmedo pri izvajanju zakonskih opredelitev. Zato strokovna javnost ponovno poziva k sistemskemu pristopu ureditve urejanja prostora, ki bo zajela celovito zakonodajo, ne samo krovnih zakonov, ampak tudi podrejene akte.

Stroka od pripravljavca zakonodaje zahteva široko in vsebinsko poglobljeno javno razpravo o spremembah prostorske zakonodaje. Te morajo biti strokovno podprte in temeljiti morajo na oceni izvajanja obstoječih zakonodajnih rešitev ter na študijah in analizah trendov v prostoru, ki bodo jasno pokazale neželena stanja v prostoru in v sistemu urejanja prostora ter na tej podlagi omogočila oblikovanje jasnih ciljev potrebnih sprememb prostorske zakonodaje. Predlagane zakonske rešitve je treba pred implementacijo v zakon preveriti na testnih/pilotnih primerih (na primer regionalni prostorski plan, ureditveno območje naselij, odlok o oblikovni podobi naselij ...).

Stroka prav tako zahteva svojo vključitev v proces priprave sprememb zakonskih rešitev kot enakovrednega partnerja tako na konceptualni ravni kot pri pripravi podrobnih rešitev. Še več: v delovno skupino za pripravo prostorske zakonodaje se morata vključiti predstavnika stroke in širše javnosti. Takšno delo je treba tudi plačati, s čimer pripravljavec zakonodaje prizna temu delu ustrezno veljavo. Hkrati je na sistemski ravni treba preprečiti vpliv posameznih interesnih skupin, ki pogosto vplivajo na spremembe zakonodaje na nepregleden način in v škodo javnega interesa.

Strategija prostorskega razvoja Slovenije ter Prostorski red Slovenije morata biti ustrezno povezana z drugimi strateškimi razvojnimi dokumenti države, biti morata podlaga za uspešno spopadanje z izzivi starajoče se družbe, podnebnih sprememb, potencialnih naravnih nesreč (med katere sodi tudi pandemija) ter s tem povezanimi investicijami ob spoštovanju mednarodno sprejetih zavez.

Za učinkovito usklajevanje interesov v prostoru ter nadzor nad izvajanjem prostorske zakonodaje je treba zagotoviti priporočila in usmeritve ministrstva, pristojnega za okolje in prostor, ki bodo vodila k jasnemu in enotnemu razumevanju zakonskih določb. Predlaga se ustanovitev vladne/nadsektorske službe (agencije) ter skupne občinske uprave (na primer na regionalni ravni ali za območja 58 upravnih enot).

Razmer v prostoru ne bo uredila le dobra prostorsko zakonodaja, temveč tudi skrb za izobraževanje kadrov ter raziskovalno dejavnost na področju urejanja prostora ob hkratnem zagotavljanju in spodbujanju interdisciplinarnega sodelovanja med strokami ter nediskriminatorni ureditvi pogojev za pridobitev licence pooblaščenega prostorskega načrtovalca. Hkrati pozdravljamo odločitev, da se vrne licenca pooblaščenega prostorskega načrtovalca vsem, ki jim je bila z ZUreP-2 odvzeta.

Po mnenju sodelujočih na okrogli mizi je pomembno tudi izobraževanje širše javnosti in vključevanje javnosti v transparentne postopke odločanja o prostorskem razvoju. To je pomembna zahteva, saj je z razvojem demokracije nujno vključevati prebivalce v procese odločanja. S soodločanjem o posegih v prostor bi se izognili marsikateremu zavlačevanju začetka realizacije predvidenih investicij.

PANDEMIJA IN UREJANJE PROSTORA

Jeseni je Društvo urbanistov in prostorskih planerjev organiziralo vsakoletno strokovno Sedlarjevo srečanje z naslovom: *Urbanistično načrtovanje skozi prizmo pandemije – izzivi in predlogi*. Zbralo se je več kot sto urbanistov in prostorskih planerjev iz vse Slovenije, iz občin, ministrstev, podjetij, fakultet, inštitutov idr. Poleg uvodnih referatov je bilo predstavljenih petnajst prispevkov. Po predstavitvi in razpravi so bili sprejeti zaključki, s katerimi smo želeli seznaniti širšo strokovno in politično javnost. Urbanisti in prostorski planerji svojo vlogo pri tem prepoznavamo v aktivnem načrtovanju mest in naselij ter tudi državne infrastrukture, prilagojenih novih razmerah glede varovanja zdravja, okolja in prilagajanja podnebnim spremembam.

Optimizem vendarle vzbuja dejstvo, da je v teh zahtevnih razmerah na voljo več javnega denarja, na primer iz Sklada za okrevanje in kohezijskih sredstev. To vidimo kot priložnost in odgovornost za trajnostno oživitev mest in naselij, za aktivacijo priložnosti podeželja in potencialov predmestij (razpršene suburbane pozidave), za izboljšanje kakovosti stanovanj itn. Med konkretnimi ugotovitvami in predlogi 32. Sedlarjevega srečanja izpostavljam:

- Delo na domu in še bolj delo od doma (*tele-working*), ki se je zaradi razmer množično uveljavilo spomladi 2020, kot vse kaže, ne bo zgolj začasno. Za delovna mesta, ki omogočajo delo na daljavo, bo deloma ali celo v celoti ohranjeno.
- Temu je treba prilagoditi naše bivalne razmere. Premajhna stanovanja, običajno brez ločenih delovnih prostorov, ne omogočajo korektnega dela od doma, niti ne morebitne izolacije posameznika. Bivalne standarde in velikosti stanovanj je zato treba izboljševati, stanovanjem pa dodajati in pri novih načrtovati zunanja stopnišča, balkone, terase, dvorišča, skupnostne zunanje, predvsem zelene površine in podobno.
- Ob preobremenitvi naših stanovanj na drugi strani ostajajo prazni ali deloma prazni poslovni prostori. Zato je treba spremljati, ali se bo trend manjših potreb po poslovnih prostorih nadaljeval, in preveriti, kateri poslovni prostori so primerni za preureditev v stanovanja ali prostore oziroma objekte družbene infrastrukture ali morda v skupnostne prostore za krizne razmere ipd.
- Kot rešitev težave premajhnih stanovanj v mestih in naseljih se kot priložnost kažejo velike, pogosto predimenzionirane stanovanjske hiše na lastnih parcelah v predmestjih, na območjih razpršene suburbane pozidave. Pojav, ki smo ga od nekdaj ocenjevali kot urbanistično nekakovosten, postaja pomembna priložnost. Stanovanjske površine so običajno večje, lastni vrtovi omogočajo varno preživljanje časa na prostem. Ob tem druge težave suburbanih območij ostajajo, ob navedenih prednostih je treba še naprej načrtovati območja zgostitev z javnimi programi, boljše prometno dostopnost, javni promet, kolesarske in pešpoti ipd.
- Še bolj kot v predmestju se priložnost za zdravo bivanje v aktualnih razmerah kaže na podeželju, posebej če je omogočeno delo na daljavo. V zvezi s priložnostmi predmestja in podeželja pa se tako tudi postavlja vprašanje, ali prihodnost prinaša potrebo po bolj razpršenem bivanju.
- V pandemiji in po njej je treba namenjati pozornost predvsem zdravju in bivalni kakovosti. Zato še vedno in vse bolj velja, kako zelo pomembni so dostopnost do zelenih in javnih površin ter ustrezna mobilnost. Skozi pandemijo se je še povečalo zavedanje o pomenu zelenih površin za zdravje in telesno aktivnost na svežem zraku. Zelene površine dokazano prinašajo koristi za javno zdravje,

zato morajo biti dobro dostopne in povezane v zelene sisteme ne le v strnjениh mestih, ampak tudi v bolj razpršenih predmestjih.

Zavedamo se, da je v prihodnje od prostorskih strokovnjakov močno odvisno, kakšen bo svet po koronakrizi – kako bomo sodelovali, kako se bomo kot družba in prostorska stroka odzvali, izboljševali bivalne pogoje prebivalcev, se odzvali na podnebne spremembe in novim razmeram prilagodili mesta in naselja. Prostorske strokovnjake zanima tudi, ali bomo sredstva Sklada za okrevanje in kohezijska sredstva namenili viziji dodane vrednosti v urejenem slovenskem prostoru, v mestih in naseljih, prilagojenih za zdravo in varno trajnostno bivanje, ali pa bomo nadaljevali prakso bolj ali manj slabih kompromisnih odločitev?

GRADIMO EVROPO

V jeseni 2021 se je v Sloveniji zgodil še en strokovni dogodek, ki ga ne smemo prezreti in je vezan na strokovno dejavnost urejanja prostora in arhitekture. V Gradcu in Mariboru je v soorganizaciji različnih avstrijskih vladnih in strokovnih organov skupaj s slovensko Zbornico za arhitekturo in prostor, ministrstvom za zunanje zadeve in mestno občino Maribor potekala konferenca Gradimo Evropo. Za kulturo visokokakovostne arhitekture in grajenega okolja za vse. Slovenski del konference je imel naslov: *Rehab(il)itacija – enodružinska hiša, od predmestja do podeželja*. Govor je bil o mehanizmih za zagotovitev kakovostne arhitekture, o odzivih na podnebne spremembe skozi prostorsko načrtovanje in o prenovi podeželskih naselij. Na avstrijski strani so k oblikovanju skupnih vsebin konference pristopili tako rekoč vsi resorji, od kulturnega do kmetijskega, turističnega in obrambnega. Na vseh ravneh, državni, deželni in mestni.

Na slovenski strani je Zbornica za arhitekturo in prostor sama vključila svoje teme (M. Čelik) ob odsotnosti predvsem ministrstva za okolje in prostor. Da resorno ministrstvo ignorira tovrstne študije in posvete na temo urejanja podeželja, je že dolgo znano, češ da je to področje domena ministrstva za kmetijstvo. Mačehovski odnos ministrstva za okolje in prostor do podeželja je krepko viden na slovenskem podeželju. Če upoštevamo pravilo, da moramo skrbeti za načrtni razvoj na celotnem prostoru ob upoštevanju hierarhičnosti prostorsko-planskih dokumentov, je treba vključiti v načrtovalski proces tudi podeželje, ki je postalo s časom vse bolj večfunkcionalni prostor, predvsem pa pomembni bivalni prostor in potencial za prostorski razvoj vseh družbenih funkcij. Več držav (npr. Švedska, Nemčija, Danska, Belgija, Poljska, Nizozemska idr.) se je že odločilo za sistematičen pristop k razvoju podeželja z uvajanjem prostorskega načrtovanja podeželskega prostora.

Slovenski kulturni krajini daje svojevrsten pečat prav edinstvena poselitev. Po statističnih podatkih imamo v Sloveniji 6035 naselij. Če bi gledali le z ekonomskega stališča oziroma stroškov, je slovenska razpršena poselitev draga, a je zapuščna preteklosti in vredna ohranitve. Večji del naselij je v velikostnem razredu od 50 do 500 prebivalcev. Po statističnih podatkih imamo v Sloveniji le 156 naselij, ki jih lahko štejemo kot mestna ali urbana. V njih živi približno polovica slovenskega prebivalstva, dobra polovica prebivalcev pa živi v ruralnih naseljih.

Obstaja več vzrokov, da se je v Sloveniji gradilo večinoma enodružinske stanovanjske hiše na podeželju in ne v urbanih središčih. Zaradi razmeroma dobre prometne mreže in prepočasne graditve stanovanj v mestnih in industrijskih središčih ter pomankanja urejenih stavbnih zemljišč so se mnogi na novo

zaposleni delavci v industriji in drugih nekmetskih dejavnostih pričeli voziti na delo. Takrat se prične pojavljati nova kategorija prebivalcev, tako imenovani dnevni migranti. Delovni čas in majhni zaslužki so pripomogli, da je veliko delavcev poleg zaposlitve v industriji obdelovalo kmetijska zemljišča in mnoge kmetije so postale polkmetije.

V drugi polovici šestdesetih let prejšnjega stoletja so zaposleni prebivalci pričeli dobivati kredite za stanovanjsko gradnjo iz stanovanjskih skladov, obenem so pričele kreditirati stanovanjsko gradnjo banke. Vse to je pripomoglo, da se je razvilo samograditeljstvo v (tako) velikem številu. Žal na vse hitrejšo industrializacijo in urbanizacijo podeželja in s tem na hitre strukturne spremembe ni bila dovolj pripravljena planerska in urbanistična stroka. Na konferenci v Mariboru so bili podani statistični podatki, da imamo v Sloveniji okoli 150.000 praznih stanovanj, kar je 20 odstotkov vseh stanovanjskih enot v državi, in da je večina teh stanovanj na podeželju ali v predmestjih (M. Granda).

Prikazani podatki kažejo, da bi se marsikateri mladi družini morda uresničila želja po domu na podeželju, čeprav nima v lasti zazidalnega zemljišča. Vse to je mogoče v državah, kjer že petdeset let uresničujemo projekte za prenovo in razvoj vasi. Zamisli o obnovi in razvoju vasi so se v Sloveniji začele pojavljati na ministrstvu za kmetijstvo že v osemdesetih letih preteklega stoletja, tudi v tujini je bil pobudnik tovrstnih projektov kmetijski sektor. Samo s kompleksno prenovo vasi in ustrezno zemljiško politiko na lokalni ravni bomo sposobni obsežen neizkoriščen stanovanjski fond spremeniti v nove bivalne enote v urejenem ruralnem prostoru.

VLOGA URBANISTA

Tako so se v zelo kratkem času zvrstila tri strokovna srečanja, na katerih je bil obravnavan prostorski razvoj na lokalni ravni. Udeleženci vseh treh srečanj so opozorili na napake in dali usmeritve za nadaljnje akcije na tem področju, kar pomeni, da prostorskim strokovnjakom ni vseeno, kaj se v prostoru dogaja. Prostorski strokovnjaki in arhitekti se zavedamo, da je čas, da se škodljivi trendi v prostoru zaustavijo ter da se stroka uveljavi in spoštuje na vseh ravneh načrtovanja. Vse več je opozoril, da se namesto ustreznih demokratičnih metod in participacije javnosti pri odločanju o posegih v prostor, dogaja tako imenovani dogovorni urbanizem, kar pomeni ne zgolj izključitve javnosti, temveč tudi pristojnih strokovnjakov iz procesov odločanja. Odgovor na takšen očitek se glasi, da so pri pripravi projektov sodelovali strokovnjaki.

Tu se začneja zgodba o javnem in zasebnem interesu. Načrtovanje posegov v prostor na vseh ravneh je vsekakor javni interes, gradnja individualne hiše pa je osebni interes. Vendar umestitev individualne novogradnje v prostor ne zadeva le investitorja in projektanta, temveč tudi prebivalce kraja oziroma staroselce ter nekatere strokovne in upravne institucije. Nedorečenost postopkov se kaže v tem, da bi morali z njimi zagotavljati sodelovanje širše zainteresirane javnosti ter da bi se uveljavili ustrezni kontrolni mehanizmi. V Sloveniji smo z ustavo in zakonodajo dali velika pooblastila županom in občinskim svetom pri odločitvah o urejanju prostora. Če s tem krepimo demokratične procese in javnost dela pri odločanju o bivalnem in delovnem okolju na lokalni ravni, slovenska ustava in zakonodaja pravilno usmerja to področje, le uveljaviti bi se vendarle morali ustrezni svetovalni in kontrolni mehanizmi.

Nekatere države Evropske unije (na primer Danska), imajo sistem kontrole nad poseganjem v prostor zelo dobro urejen, predvsem pa je podrobno opredeljeno, do katere stopnje načrtovanja prevzemajo naloge

javni uradi in kaj je v pristojnosti zasebnih birojev. Danska je z reformo lokalne samouprave nekdanjih 271 občin preoblikovalo v 98 velikih občin. Na novo so se oblikovale tudi regije. S to reformo se je okrepila pristojnost države in občinske ravni, regionalna raven je pridobila predvsem pomen na področju strateškega načrtovanja, je ostala brez neposrednih pristojnosti pri načrtovanju na lokalni ravni. V nove občinske načrte urejanja prostora so vključeni tudi varovalni vidiki. V veljavi pa so ostala nekatera pooblastila ministra, kot je veto na predlog občinskega načrta, če je ta v nasprotju z nacionalnimi interesi.

Prostorski načrtovalci in urbanisti že dlje opozarjamo, da v Sloveniji nimamo ustrezne strokovne institucije na državni in pokrajinski ravni. Lahko bi se zgledovali na primeru institucije, ki je uspešno delovala v Sloveniji koncem šestdesetih in v prvi polovici sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Zmeda je nastala z uveljavitvijo družbenega planiranja, kar je povzročilo zaton prostorskega planiranja na vseh ravneh prostorskega načrtovanja. Ob množici različnih agencij, ki so nastale po osamosvojitvi države, ni nihče pomislil, da potrebujemo močno strokovno institucijo za prostorski razvoj. Tu si delamo veliko in včasih nepopravljivo škodo z ignoranco pomembne strokovne dejavnosti.

Posvet v Mariboru se je dotaknil zelo zanimive in aktualne teme, kako z boljšimi pristopi in ustreznostanovanjsko in zemljiško politiko aktivirati in prenoviti stavbni fond, ki na podeželju propada. S podobnimi težavami so se spopadale tudi države srednje Evrope, ki so po drugi svetovni vojni doživele močno urbanizacijo in deagrarizacijo. Zato so dovolj zgodaj pristopile k prenovi in razvoju podeželja in njegovih naselij. Pri nas smo se leta in leta trudili, da bi uveljavili načrtni pristop pri prenovi in razvoju vasi. Ni bilo opaznega uspeha. Strokovne institucije in skupine, ki so delovale na tem področju, so se žal razpusstile. Da je načrtno urejanje podeželskega prostora v Avstriji pomembna strokovna dejavnost, pove že podatek, da je nastopala vrsta vladnih in strokovnih organov kot soorganizatorjev srečanja.

Kot že navedeno v tem prispevku, je v srednjeevropskih državah kmetijski sektor prevzel pobudo in izpeljavo projektov načrtnega razvoja podeželja ob spoštovanju vseh urbanističnih predpisov in norm. V ZR Nemčiji tovrstni projekti potekajo že skoraj petdeset let. Mi smo se sicer lotevali izdelovanja tovrstnih načrtov, pa so bili rezultati žal zelo skromni. Največji dosežek se vsekakor zdi vas Šmartno v Goriških brdih. Tu je treba čestitati občini Brda, da je znala angažirati stroko in najti finančne vire. Za Slovenijo je v tem trenutku edinstvena priložnost, da pristopimo k razvoju podeželja celovito in ne zgolj sektorsko.

Usmeritev individualne gradnje po pandemiji na podeželje je zelo, zelo nevarno dejanje, če se bomo spet lotevali tega po ustaljeni poti samograditeljstva brez ustrezne urbanistične in predvsem zemljiške politike oziroma brez zemljiškega menedžmenta. V marsikaterem podeželskem naselju se dogaja graditev le na lastni parceli največkrat brez ustrezne komunalne in prometne ureditve. Nihče ne razmišljala o oblikovanju novih vaških središč (jeder), parkirišč itn. Posamezni novi vaški predeli v podeželskih naseljih nam res ne morejo biti v ponos. Lotiti se bo treba sanacij, to, kar je predlagala arhitekturna stroka na srečanju v Mariboru.

Turistična zveza Slovenije že trideset let spodbuja občinska vodstva, da posamezni kraji tekmujejo med seboj v projektu Moja dežela – lepa in gostoljubna. Tako se posamezni kraji pospešeno urejajo in prenavljajo. Ocenjevalcem v tem projektu je ponujena priložnost, da si vsako leto lahko ustvarijo sliko o slovenskem grajenem prostoru. Ukrepiti in sanirati ga je treba, kar znajo strokovnjaki, in tudi primeri iz tujine so nam lahko za vzgled. V okviru tega projekta je presenetljivo spoznanje, da se zelo uspešno v Sloveniji

lotevamo ureditev predvsem naseljskih jeder, izreden napredek je dosežen pri prenovi in urejevanju zlasti mestnih jeder. V tej kategoriji presenečajo kakovostne prenove in zaznati je pravo tekmovalnost med mesti in tudi med župani. Mestna središča so pravšnji prostor za kulturne, zabavne in druge prireditve, zato se lotevajo teh ureditev pod strokovnim vodstvom. Umeščanje butičnih hotelov in restavracij ter trgovin v mestna jedra pa pomeni velik prispevek k razvoju turizma in oživljanju mestnih središč. Vaška jedra so težava zase, saj jih je v Sloveniji zelo malo optimalno urejenih. Zaostaja ali urejenost stavbnega sklada in zasebnih odprtih površin ali javnega odprtega prostora. Opaziti je, da so krajevne skupnosti oziroma vaški odbori največkrat prepuščeni lastni (strokovni) iznajdljivosti in se razen izjem lotevajo prenov in ureditev brez prave strokovne podpore.

Naj sklenem z željo, da bi se tako državna kot občinska politika začela obračati na strokovne, raziskovane in druge institucije pri snovanju našega bivalnega in delovnega okolja. Z rešitvami je treba zadovoljiti potrebe različnih sektorjev, predvsem pa zagotoviti prebivalcem zdravo, varno in prijetno življenjsko in delovno okolje.

---

dr. Anton Prosen, upokojeni profesor
UL – FGG, Katedra za prostorsko planiranje